

УДК 336.71:330.142.22:339.9

Акімова Л. М., к.е.н., доцент (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

ФАКТОРИ ВПЛИВУ ТНБ НА ЕКОНОМІКУ РОЗВИНУТИХ КРАЇН СВІТУ ТА КРАЇН, ЩО РОЗВИВАЮТЬСЯ

У статті розкрито сутність транснаціональних банків і досліджено позитивний та негативний вплив на економіку країни, у якій відбувається економічна діяльність ТНБ. Наведено організаційно-економічні форми виходу ТНБ на закордонний ринок.

Ключові слова: транснаціональні банки, транснаціональні корпорації, банківська діяльність, ринкова капіталізація.

Постановка проблеми. Національна банківська система кожної країни прагне зайняти гідне місце в новій глобальній економіці. Для цього банківські установи повинні мати достатній розмір капіталу, володіти високою технологічною оснащеністю, розташовувати розгорнуту мережу філій і представництв у всьому світі. У зв'язку з цим проблема вивчення стратегії діяльності транснаціональних банків (далі – ТНБ) у країнах світу набуває вагомого практичного та теоретичного значення. Особливої актуальності набуває визначення позитивних і негативних наслідків діяльності ТНБ у країнах різного ступеня становлення ринкової економіки.

Аналіз останніх публікацій. Теоретичні основи сутності транснаціональних банків та специфіка їх діяльності досліджена у працях вітчизняних та зарубіжних вчених: І. Ансоффа, Л. Ключко, А. Ларіонова, З. Луцишин, Е. Лукашенко, Д. Лук'яненко, Ю. Макогона, О. Момота, Н. Радковської, О. Рогач, Я. Столярчук, С. Федорова, С. Шагурин та інших.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження діяльності транснаціональних банків на світовому ринку. Досягнення поставленої мети обумовило необхідність вирішення наступних завдань: дослідити роль транснаціональних банків у розвитку світової економіки; визначити сутність транснаціональних банків в умовах фінансової глобалізації; виявити фактори впливу ТНБ на економіку розвинутих країн світу та країн, що розвиваються.

Виклад основного матеріалу дослідження. Транснаціональні банки в другій половині ХХ ст. стали головними учасниками світово-

го фінансового ринку. Постає питання науково-практичного обґрунтування сутності таких установ. З організаційної точки зору, транснаціональні банки є різновидністю транснаціональної корпорації (далі – ТНК). Це корпорації, що діють у кредитно-фінансовій сфері світового господарства та мають ті ж ознаки, що й виробничі або збутові транснаціональні корпорації. Транснаціональні банки відрізняються від традиційних транснаціональних корпорацій сферою діяльності та специфічними інструментами, відповідними цій сфері [3].

В економічній літературі також відзначають кількісні критерії транснаціональності банку: це банки, що мають відділення (branches) та/або філії (affiliates) в більше, ніж одній країні; банки з активами не менше 2 млрд дол. [4] (не менше 4 млрд дол. [9]) та власною мережею філій не менше, ніж у п'яти іноземних державах.

Науковець С. В. Федорова трактує транснаціональний банк як різновид міжнародної кредитно-фінансової організації універсального типу, контрольна частина капіталу якої – національна, з широко розгалуженою мережею національних та закордонних підрозділів, чия діяльність сприяє посиленню міжнародних зв'язків фінансового капіталу та взаємодії національних економік [9].

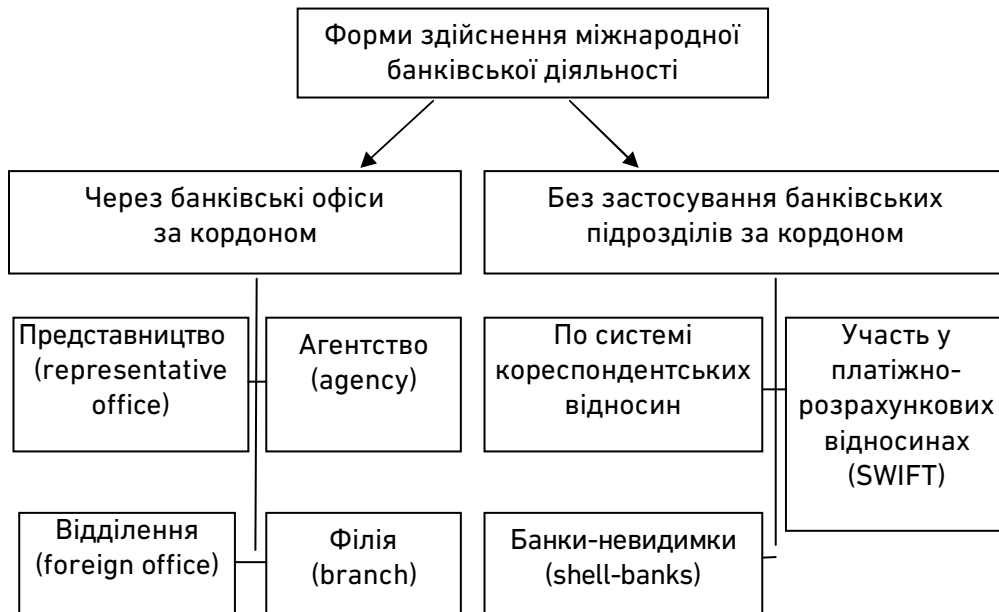
На думку Н. П. Радковської, транснаціональні банки – це банківські організації, які досягли такого рівня міжнародної концентрації капіталу, який під час зрощування з капіталом великих підприємницьких структур передбачає їх реальну участь в економічному розподілі світового ринку позикових капіталів і фінансово-кредитних послуг [8]. Транснаціональні банки займають лідерські позиції на глобальних ринках капіталу, що забезпечуються потужною ресурсною та розгалуженою мережею їх зарубіжних підрозділів, є основними організаторами й учасниками міжнародних синдигованих кредитів, єврооблігаційних позик, масштабних первинних розміщень цінних паперів (IPO).

Отже, більшість науковців під транснаціональними банками розуміє великі кредитно-фінансові комплекси, які за підтримки держави, маючи у своїй структурі широку мережу зарубіжних представництв, контролюють валютні та кредитні операції на світовому ринку, виступаючи головними посередниками у міжнародному русі позикового капіталу.

Слід зазначити, що ТНБ відграють важливу роль у «трансляції» економічних інтересів країни-базування на соціально-економічний розвиток країни, де розташовані та діють філіали ТНБ. З метою аналізу стратегії діяльності ТНБ у країнах світу, спрощено класифікацію ООН, і поділено усі країни світу на розвинені і країни, що розвиваються.

Під час прийняття рішення про вихід ТНБ на іноземний ринок банківських послуг визначальним фактором є вибір організаційно-економічної форми присутності на цьому ринку. Існує дві основні форми здійснення міжнародної банківської діяльності ТНБ. Перша ґрунтується на відкритті зарубіжних банківських офісів, а друга не передбачає фізичної присутності іноземного банку в іноземній країні (рис. 1).

Примітка: Побудовано автором

Рис. 1. Форми здійснення міжнародної банківської діяльності

Форма здійснення міжнародної банківської діяльності ТНБ без фізичної присутності слід розглядати через феномен інтернаціоналізації банківських послуг і операцій, а не капіталу. Так, досить розповсюдженою формою міжнародних банківських операцій є діяльність ТНБ по системі кореспондентських угод, що передбачає відкриття кореспондентських рахунків для міжнародних платежів своїх клієнтів.

Подібна мета спонукає ТНБ долучатися до міжнародних платіжно-розрахункових систем. Наприклад, міжнародна міжбанківська система передачі інформації та здійснення платежів SWIFT («Society for Worldwide Interbank Financial Telecommunications») станом на 2015 рік налічує 10 000 учасників з 210 країн світу. У день через SWIFT проходить більше мільйона транзакцій на 6 трлн дол. США, що включають грошові перекази, міжбанківські

платежі, цінні папери, дорожні чеки.

Банки-невидимки (shell-banks) ТНБ отримали свою назву у зв'язку з їх віртуальним існуванням. Вони не мають офісів, будівель, працівників, банківського обладнання, але документально здійснюють свої операції. Вони регулярно складають баланс, сплачують податки, здійснюють розрахунки та інші звичайні банківські операції.

Однак, у світовій практиці розповсюджені наступні організаційно-економічні форми виходу ТНБ на закордонний ринок: представництво, агентство, відділення, дочірній банк і філія. Закордонне представництво ТНБ є найпростішою і економічною неопераційною одиницею, що здійснює ряд функцій дослідницько-комунікаційного типу для головного офісу і його клієнтів. Основним мотивом для створення представництва ТНБ є можливість головного банку брати участь у міжнародних торговельних банківських операціях. Потім, ТНБ може створити і повноцінні зарубіжні операційні структури, в числі яких агентства, філії, спільні банки, що володіють офшорної або генеральною ліцензією, дочірні банки для здійснення всіх або обмеженої кількості банківських операцій.

Агентство являє собою другий організаційний рівень для виконання зарубіжних операцій за дорученням ТНБ. Для відкриття даної організаційно-економічної форми присутності ТНБ в приймаючій країні потрібні більш масштабні інвестиції, ніж при створенні представництва. Саме тому створення агентства передбачає більш жорстку систему контролю з боку ТНБ і виконання зобов'язань з боку країни базування.

Відкриття іноземного відділення ТНБ надає можливість здійснення більш широкого спектру банківських операцій, ніж представництва і агентства. На відміну від них, іноземні відділення ТНБ беруть активну участь у роботі банківської системи країни перебування. Крім того, вони є інструментом для залучення значних інвестицій до головного банку. Однак, створення іноземного відділення може бути виправдано, тільки у тому випадку, коли ТНБ зацікавлений у тому, щоб зайняти активну позицію в місцевому банківському секторі.

Ще однією організаційно-економічною формою організації ТНБ є іноземна філія, яка включена в банківську систему країни перебування. Ця особливість є головною відмінністю в порівнянні з перерахованими вище формами. Філія – форма представництва, яка дає можливість головному банку здійснювати більш широкий перелік банківських операцій.

Таким чином, ТНБ відрізняються широкою мережею закордонних представництв, філій і відділень, агентств. ТНБ є основними посередниками в міжнародному русі позичкового капіталу та контро-

люють валютні і кредитні операції на світовому ринку.

Для кращого розуміння впливу ТНБ на світову економіку щороку складаються рейтинги найбільших ТНБ світу авторитетними виданнями Financial Times, The Banker, Fortune та Bankers Almanac. У таблиці 1 наведено десятку найбільших ТНБ світу за ринковою капіталізацією у 2015 році, згідно рейтингу Global 500 журналу Financial Times. Ринкова капіталізація – це ціна акції, що множиться на число випущених акцій. Тобто, чим більше вартість ТНБ на біржі, тим вище його рейтинг. Для зручності порівняння, цифри були конвертовані в єдину валюту – долари США. Перше місце займає американський ТНБ Wells Fargo з ринковою капіталізацією на суму 279 млрд доларів США та чистий прибуток у розмірі 23 млрд доларів США. В рейтингу фігурують чотири китайські банки, чотири американські, один британський та один австралійський.

Таблиця 1

Десять найбільших ТНБ світу за ринковою
капіталізацією в 2015 році

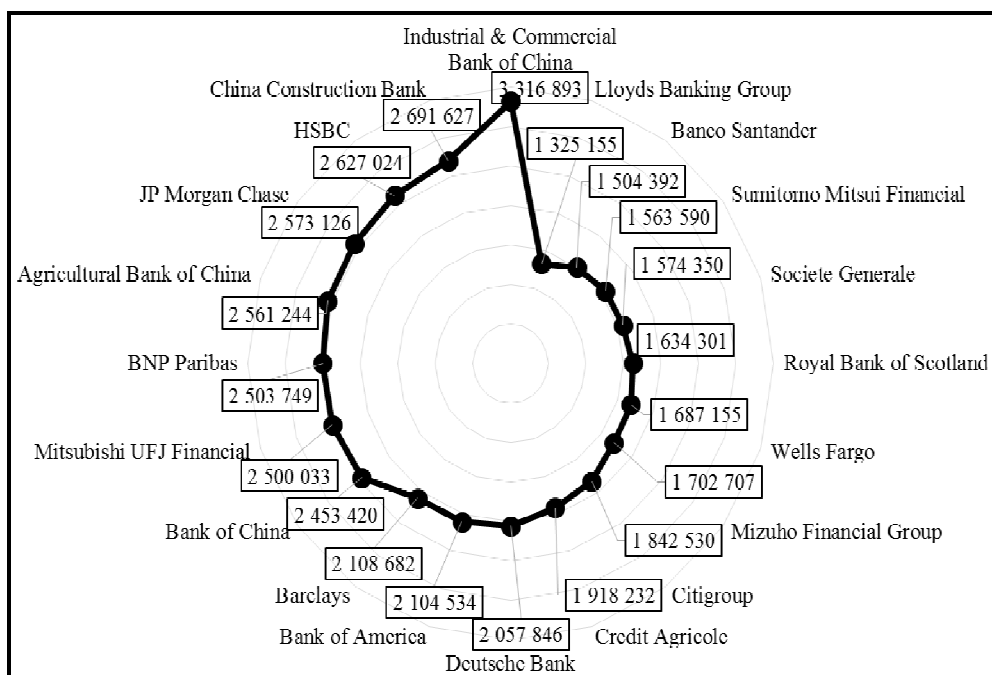
Місце в рейтингу	Компанія	Країна базування	Ринкова капіталізація (млн дол. США)	Чистий прибуток (млн дол. США)
1	Wells Fargo	США	279 920	23 057
2	Industrial & Commercial Bank of China	Китай	275 389	44 441
3	JP Morgan Chase	США	225 861	21 218
4	China Construction Bank	Китай	209 140	36 710
5	Bank of China	Китай	197 226	27 327
6	Agricultural Bank of China	Китай	189 297	28 917
7	HSBC	Велика Британія	164 250	12 954
8	Bank of America	США	161 909	4 833
9	Citigroup	США	156 360	7 202
10	Commonwealth Bank of Australia	Австралія	115 688	8 143

Джерело: складено автором за даними [6]

Аналіз рейтингів відомих фінансових видань свідчить про нові тенденції – лідерських позицій глобальних ТНБ, зокрема, про інтенсивне нарощування сили банківських «гігантів» країн, що розвиваються. Наприклад, сумарна ринкова капіталізація чотирьох найбільших китайських ТНБ – вище, ніж у американських майже на 5,4%. Цей показник з кожним роком зростатиме. Зростання капіталізації ТНБ в країнах, що розвиваються, має економічне підґрунтя. Взагалі,

приймаюча країна, виграє від діяльності ТНБ – від притоку інвестицій, а також від появи додаткових робочих місць, використання національними банками досвіду і ноу-хау ТНБ.

Зазначимо, що компанія The Financial Times Ltd також володіє англійським щомісячним спеціалізованим журналом «The Banker», який присвячений міжнародним фінансам. До нього прислуховуються банкіри, фінансисти, керівники, менеджери великих корпорацій, а також міністри фінансів у всьому світі. На рисунку 2 показано 20 найбільших ТНБ світу за сукупними активами у 2015 році згідно журналу «The Banker». Перше місце займає ТНБ китайського походження Industrial & Commercial Bank of China, вартість сукупних активів якого становить 3,3 трлн доларів США. Така сума практично дорівнює ВВП Німеччини, що складає 3,8 трлн доларів США [7].

Примітка: Побудовано автором за джерелом [7]

Рис. 2. Двадцять найбільших ТНБ світу за сукупними активами, млн дол. США

Крім економічного ефекту функціонування ТНБ, існує і політичний, що виражається в прагненні ТНБ сприяти стабілізації ситуації (політичної, валютної, соціальної і т.п.) у країні перебування, оскільки стабільна ситуація є одним з факторів успішної реалізації ТНБ своїх економічних інтересів.

У таблицях 2 та 3 в узагальненому вигляді перераховано наслідки діяльності транснаціональних банків для країни базування і країни перебування ТНБ [2].

Таблиця 2

Позитивні наслідки діяльності ТНБ у країнах світу

Для країни базування	Для країни перебування
<ul style="list-style-type: none">- збільшення доходів за рахунок розширення виробництва;- скорочення витрат за рахунок перенесення виробництва в країни з більш дешевими ресурсами;- скорочення забруднення навколишнього середовища у зв'язку з перенесенням виробництва за кордоном	<ul style="list-style-type: none">- стимулювання економічного зростання та виробництва;- зростання прибутковості банківського сектору за рахунок меншої маржі;- передача передових технологій;- збільшення продуктивності праці;- збільшення податкових надходжень до бюджету;- створення нових робочих місць;- приплив іноземних інвестицій;- приїзд висококваліфікованих фахівців;- підвищення життєвого рівня місцевого населення- посилення конкуренції між банками

Отже, поряд з позитивним впливом на економіку країни, у якій відбувається економічна діяльність ТНБ, спостерігається і негативний вплив.

Таблиця 3

Негативні наслідки діяльності ТНБ у країнах світу

Для країни базування	Для країни перебування
<ul style="list-style-type: none">- скорочення робочих місць через перенесення виробництва за кордон;- скорочення податкових надходжень, оскільки частина податків сплачується в країні перебування;- зростання соціальної напруженості;- зростання конфліктів на міжнаціональному ґрунті;- переїзд висококваліфікованих фахівців в інші країни (аутсорсинг).	<ul style="list-style-type: none">- витіснення з ринку місцевих підприємств;- послаблення ролі держави, вплив ТНБ на економіку і політику держави;- вплив ТНБ на зміну галузевої структури економіки (часто – у бік зростання сировинного виробництва та зменшення виробництва кінцевої продукції з високим вмістом доданої вартості);- часте нехтування національними інтересами країни, дія в інтересах ТНК та іноземних урядів;- ймовірність проникнення в галузі, пов'язані з національною безпекою;- агресивна політика щодо інтереснаціонального бізнесу;- «втягування» національної економіки у сферу впливу світових фінансових криз та інше.

Виходячи з перерахованих негативних наслідків діяльності ТНБ у країні перебування, уряду таких країн доцільно вводити деякі обмеження на діяльність ТНБ у разі, якщо вони не відповідають національним інтересам. До заходів, спрямованих на захист національних інтересів, відносяться: введення додаткових податків (наприклад, податку на відтік прямих інвестицій), екологічних податків та штрафів, вимоги щодо обов'язкового екологічного страхування та страхування відповідальності, обмеження на репатріацію прибутків, а також певні валютні обмеження.

Відносно приймаючої країни ТНБ використовують різноманітні стратегії: від залучення іноземних чиновників в корупційні відносини до методів економічного тиску на уряди. Але частіше великі ТНБ зацікавлені у дружніх відносинах з урядом приймаючої країни. При виборі приймаючої країни ТНБ керуються цілим рядом чинників, серед яких провідну роль відіграють наступні: ступінь відкритості банківського сектора країни-реципієнта; ліберальність банківського законодавства, що регулює участь іноземних інвесторів у національному банківському секторі; рівень конкуренції на банківському ринку країни-реципієнта; політична і економічна ситуація в країні.

Але головним критерієм для ТНБ при ухваленні рішення про входження на ринок тієї або іншої країни є наявність сприятливого економічного і стабільного політичного клімату. Тому оцінка відповідних ризиків займає центральне місце в маркетингових дослідженнях ТНБ. Оцінки ризику інвестування до країни ТНБ здійснюють досліджуючи вплив ряду факторів:

- політична нестабільність (раптові зміни режиму країни, війни та ін.);
- нестабільність економічної політики (насамперед у валютній сфері);
- нестабільність обмінного курсу (хаотичні коливання, що провокують зниження рівня прибутковості ТНБ);
- ризики, пов'язані з платіжним балансом;
- нестабільність інвестиційного клімату;
- специфічні особливості національних банківських законодавств (штрафи, заборони, адміністративні вимоги) [1].

Зазвичай країни базування підтримують свої ТНБ і використовують їх для розширення власного міжнародного впливу і авторитету. Розвинені держави практикують наступні заходи підтримки транснаціонального капіталу національних ТНБ і ТНБ:

- надання державних гарантій і страхування прямих інвестицій;
- підтримка у врегулюванні інвестиційних спорів за допомогою створення інститутів міжнародного арбітражу;

- підтримки створення недискримінаційних умов для іноземних інвесторів у країнах, в яких діють національні ТНК і ТНБ;
- усунення подвійного оподаткування;
- адміністративна і дипломатична підтримка своїх національних ТНК і ТНБ за кордоном.

Натомість, для країн, що розвиваються, і які приймають ТНБ не існує уніфікованих механізмів та інструментів захисту національних економічних інтересів.

Отже, відмінність ТНБ від інших кредитно-фінансових установ полягає у тому, що ТНБ може здійснювати свою міжнародну діяльність у двох формах. Перша ґрунтується на відкритті зарубіжних банківських офісів (представництв, відділень, філій, агентств), а друга не передбачає фізичної присутності ТНБ на території іноземної держави (діяльність ТНБ по системі кореспондентських угод, долучення до міжнародних платіжно-розрахункових систем та створення «банків-невидимок»). Також ТНБ переносить за кордон не тільки активні операції, але і частину власного капіталу; формує депозитну базу, і активно використовує зарубіжну мережу для отримання банківського прибутку.

Таким чином, ТНБ стали важливим суб'єктом світового ринку позикових капіталів, валютних операцій і всієї системи міжнародних економічних відносин. Але існують певні протиріччя між приймаючою країнами та іноземними ТНБ. Причиною таких протиріч є те, що національні інтереси країн, що розвиваються та інтереси ТНБ (як правило) не співпадають, що формує системні ризики поведінки ТНБ на території країни-реципієнта.

Висновки. Так, транснаціоналізація банківської діяльності сприяє прискоренню обороту капіталу, збільшенню масштабів зовнішньої торгівлі, поширенню науково-технічних досягнень, передових банківських технологій, вирівнюванню платіжних балансів країн, надходженню додаткових фінансових ресурсів у країну. Транснаціональні банки сприяють розширенню діяльності найбільших корпорацій на нових ринках, поширюючи стандартну для розвинених країн кредитно-розрахункову культуру, і, таким чином, беруть участь у формуванні глобальної економічної культури [10].

Натомість ситуація з приймаючими транснаціональні банки країнами є досить неоднозначною. З одного боку, приймаюча країна виграє від притоку інвестицій, появи додаткових робочих місць, переймання національними банками передових технологій банківництва. Населення асоціює іноземні банки з більш високою надійністю. Іноземні філії транснаціональних банків допомагають подолати не-

довіру до комерційної банківської системи, що сприяє вкладанню заощаджень громадянами, подовженню середніх термінів банківських вкладів і подальшому зниженню ставок за термінами депозитів фізичних осіб. Своєю чергою, ці зрушення створюють передумову для зростання інвестиційного кредитування, зміцненню ліквідності банків, що позитивно впливає на національну економіку [9].

З другого боку, «егоїзм» транснаціонального капіталу проявляється в тому, що банки мобілізують кошти там, де витрати на їх залучення мінімальні, а розміщують там, де вони можуть заробити максимальну вигоду. Тому інтереси приймаючих країн для ТНБ другорядні і в разі втрати вигоди капітал може бути оперативно виведений із країни. Таким чином, транснаціональні банки можуть як підтримувати економічне зростання, так і порушувати фінансову стабільність у країні.

Підсумовуючи, зазначимо, що транснаціональні банки беруть участь у міграції спекулятивного та інвестиційного капіталу. Акумулюючи і перерозподіляючи між країнами величезні маси грошового капіталу, впливають на збільшення його обсягу та напрями міждержавного руху, динаміку курсів валют і інших фінансових активів. Роль транснаціональних банків проявляється у сприянні в глобалізації господарства, впливі на ліквідність і фінансову стабільність банківської системи, формуванні єдиного культурно-економічного простору. Отже, ТНБ істотно впливають на стан і розвиток усієї системи міжнародних економічних і валютно-фінансових відносин.

1. Дзюнь О. Б. Світовий досвід створення мегарегулятора на ринку фінансових послуг / О. Ю. Дзюнь // Державне управління: удосконалення та розвиток. – 2014. – № 3. / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=695>. 2. Ключко Л. А. Транснаціональні банки: позитивний вплив і негативні наслідки для національних банківських систем / Л. А. Ключко // Актуальні проблеми економіки. – 2010. – № 8 (110). – С. 257–264. 3. Ларионов А. А. Транснациональные банки как форма транснациональной банковской деятельности / А. А. Ларионов, М. В. Лисагор // Актуальные проблемы социально-экономических исследований : сбор. матер. 5-й междунауч.-практ. конф. (г. Махачкала, 20 января 2014 г.). – Махачкала : ООО «Апробация», 2014. – С. 82–84. 4. Лукашенко Е. А. Транснациональные банки: перспективы развития в России / Е. А. Лукашенко // Современная конкуренция. – 2009. – № 1. – С. 34–54. 5. Мамот О. М. Економічна пророда транснаціональних банків / О. М. Мамот // Наукові записки Національного університету «Острозька академія», Серія «Економіка» : науковий журнал. – Острог : Вид-во НУ «ОА», вересень 2016. – С. 89–92. 6. Офіційний сайт журналу «Financial Times Global» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.ft.com/content/1fda5794-169f-11e5-b07f-00144feabdc0>.

7. Офіційний сайт журналу «The Banker» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.thebanker.com>. 8. Радковская Н. П. Глобализация как новая тенденция развития банковского бизнеса / Н. П. Радковская // Финансы и кредит. – 2006. – № 3. – С. 12–15. 9. Федорова С. В. Транснациональные банки в международном бизнесе / С. В. Федорова, К. И. Федоров // Журнал правовых и экономических исследований. – 2012. – № 1. – С. 32–34. 10. Шагурин С. В. Экономика транснационального предприятия: учебное пособие / С. В. Шагурин, П. Д. Шимко. – СПб., 2008. – 355 с.

Рецензент: д.е.н., професор Левицька С. О. (НУВГП)

Akimova L. M., Candidate of Economics, Associate Professor (National University of Water and Environmental Engineering, Rivne)

TNB FACTORS OF INFLUENCE ON THE ECONOMY OF THE DEVELOPED COUNTRIES AND THIRD WORLD DEVELOPING COUTRIES

The article reveals the essence of transnational banks and studied the positive and negative impact on the economy in which TNB economic activity takes place. An organizational forms of economic output TNB on foreign markets are considered.

Keywords: transnational banks, transnational corporations, banking, market capitalization.

Акимова Л. Н., к.э.н., доцент (Национальный университет водного хозяйства и природопользования, г. Ровно)

ФАКТОРЫ ВЛИЯНИЯ ТНБ НА ЭКОНОМИКУ РАЗВИТЫХ И РАЗВИВАЮЩИХСЯ СТРАН

В статье раскрыта сущность транснациональных банков и исследованы положительные и отрицательные влияния на экономику страны в которой происходит экономическая деятельность ТНБ. Приведены организационно-экономические формы выхода ТНБ на зарубежный рынок.

Ключевые слова: транснациональные банки, транснациональные корпорации, банковская деятельность, рыночная капитализация.
